

ka. prof. E. Eide
hindamisus.
8. 5. 40.

Diplomitöö
473548

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
DIPLOMATIIVKONKRE
7. apr. 1940
N. F.
TARTU

Arvestatud diplom
27. 11. 40
N. F.

Arvestatud diplomitööna
20. 5. 1940. R. Sm.

KEHTIV

E R A P O O L E T U S

A. A.
7095

Diplomitöö
Villem Raud
stud. jur.
matr. nr. 13427.

Tartu, 1939.a.

Lepr. jur. 24. 7. 40.

S i s u k o r d .

I osa.

- § 1. Sõjaõigus. Mõiste ja areng.
- § 2. Erapooletusõigus. Areng ja erapooletusõiguse üldteoreetilisi aluseid.
- § 3. Kehtiva erapooletusõiguse normatiivseid aluseid.
 - a) konstitutsioonilised normid.
 - b) erinormid.
 - c) kaudsed normid.

II osa.

- § 4. Erapooletus merisõjas. Erapooletute riikide õigusi ja kohuseid.
 - a) blokaad.
 - b) kontraband.
- § 5. Erapooletus maasõjas.
- § 6. Erapooletus õhusõjas.

I osa.

§ 1. Sõjaõigus. Mõiste ja areng.

Rahvad ja riigid on seondatud üksteisega loendamatu niitude kaudu. Nad arendavad üksteisega kultuurilisi, majanduslikke, sotsiaalseid jne. suhteid. Norme, mille alusel toimub riikidevaheline suhete arendamine, nimetame rahvusvaheliseks õiguseks¹⁾. Ka sõjaõigus kuulub rahvusvahelise õiguse sarja.

Elus tekib sageli riikide vahel kokkupõrkeid ning arusaamatusi. Osa tülisid tekib sellest, et rikutakse rahvusvahelise õiguse norme. Teine liik kokkupõrkeid on tingitud riikide poliitiliste huvide ristumisest. Esimesi kutsume õigustülideks, teisi poliitilisteks tülideks. Mõlemad võivad areneda niikaugemale, et viivad tülitsejad riigid

1) Võrdle A. Piip, Rahvusvaheline õigus, Tartu 1936.a. lhk.4.

Kasutatud kirjandus:

1. Prof. A. Piip, Rahvusvaheline õigus,
Tartu 1936.a.
2. Prof. A. Piip, Rahvusvahelise õiguse süsteem,
Tartu 1927.a.
3. Josef L. Kunz, Kriegerrecht und Neutralitäts-
recht, Wien 1935.a.
4. K. Strupp, Krundzüge des Völkerrecht, 1932.a.
5. Eesti Vabariigi Põhiseadus.
6. Erapooletuse korraldamise seadus.
7. Peterburi 11. märtsi 1780.a. relvastatud era-
pooletuse deklaratsioon.
8. Pariisi 16. aprilli 1856.a. deklaratsioon
mereõiguse kohta.
9. 1907.a. Haagi V konventsioon.
10. 1899.a. Haagi konventsioon.
11. 1909.a. Londoni deklaratsioon.
12. Riigikohtu otsusi.

sõjaolukorda.

Sõda on vägivaldne rahvusvaheliste tülide lahendamisviis, mis peab arenema rahvusvahelise õiguse alusel ning piires²⁾. Õigust, mille alusel toimub sõjapidamine, nimetame sõjaõiguseks (Kriegsrecht, ius in bello).

Kuigi mõned väidavad, et sõda on puhtfaktiline nähe, mitte aga juriidiline instituut, ei saa sellist seisukohta siiski pooldada. Ka sõda peab arenema normide alusel nagu mõni teinegi rahvusvaheline suhe. Kuigi mõnikord ei käituta normipäraselt seetõttu, et rahvusvaheliste normide juures puudub jõud, kes sundkorras need rakendaks, ei saa seepärast veel lugeda sõda puhtfaktiliseks nähteks.

Üldiselt mõeldakse sõja all reaktsiooni rahvusvaheliste õigusnormide rikkumise puhul³⁾.

Kuid igal ajal ning igal pool pole sõda kohel-

2) A. Piip, op cit lhk. 286.

3) Josef L. Kunz, Kriegsrecht und Neutralitätsrecht, Wien 1935.a. lhk. 1. Grotius, De iure belli ac pacis I §1,4 "causa iusta belli suscipiendi nulla esse alia potest nisi iniuria".

dud aktina, mille sihiks on kaitseda rahvusvahelise õiguse norme, vaid talle on omistatud väga mitmesuguseid sihte ja ülesandeid.

Sõjaõigus on päämiselt arenenud tavade kaudu. Ta moodustas vanima osa rahvusvahelisest õigusest⁴⁾.

Varemalt regulleeris sõjapidamist tava (Kriegsmanier). Sõjatavasid leidis juba vanaaja rahvaste man. Ka sääl tähistati sõja algust piikide vahetamise jne. teel. Pääle selle leidis mõningaid tavasid sõjategevuse reguleerimise, haavatute jne. kohta. Kõik need normid olid partikulaarsed ning ilmnesid väga erinevalt iga rahva juures. Alles keskajal hakkavad need normid peegelduma õpetlaste töödes⁵⁾. Normatiivaktides neid veel ei väljendata. Alles 18 saj. lõpust alates hakatakse sõjaõigust korraldama normatiivaktide, s.o. riikidevaheliste lepete kaudu. Nendest on tähtsamad: 1780.a. relvastatud erapooletuse deklaratsioon.

4) Kunz, op.cit. lhk. 11.

5) Ayala, De iure et officiiis bellicis et disciplina militarii, 1597.a. Grotius, De iure belli ac paciis, 1625.a.

sioon; 1856.a. Pariisi meredeklaratsioon; 1864.a. Genfi konventsioon haavatute ja haigete kohta, mida on täiendatud ja parandatud 1906.a. ja 1929.a. 1868.a. Peterburi deklaratsioon mürskude kohta; 1899.a. esimese Haagi rahukonverentsi 5 konventsiooni; 1907.a. teise Haagi konverentsi 12 konventsiooni; 1909.a. Londoni meredeklaratsioon; 1922.a. Washingtoni kokkulepe mererelvastuse kohta; 1925. a. Genfi protokoll, millega keelati gaaside ja pisikute tarvitamine sõjas ja 1929.a. Genfi protokoll sõjavangide kohta⁶⁾. Pääle äsjaloendatud normatiivallikate leidub sõjaõiguse kohta käivaid norme riikidevahelises partikulaarlepetes.

Suure jao äsjamainitud normidest luges endine Vene valitsus ka endale kehtivaks⁷⁾.

§2. Erapooletusõigus.

Erapooletusõigus moodustab ühe haru sõjaõigusest. Ta normeerib ühelt poolt sõdivate riikide õigustusi jakohustusi erapooletute suhtes, tei-

6) Vördle Kunz, op. cit. lhk.12 j.j.

7) Kõrgem käsk Valitsevale Senatile 23..juul.1914.a.

selt poolt aga normeerib erapooletute suhtlemisi sõdivatesse riikidesse.

Normatiivaktidena hakkab erapooletusõigus eksisteerima 18. saj. lõpust, tegelikult aga tunti tavadena erapooletust juba ammu. Kunz leiab, et erapooletusõigus on nii vana nagu sõda isegi⁸⁾. Erapooletus normatiivaktidena hakkas arenema enne meresõjas. Maasõjas on erapooletus leidnud hiljem rakendamist. Mereerapooletus on pärit juba 14. sajandist⁹⁾. Veel varem aga tunti erapooletust Vahemereõiguses. Juba Consolato del Mare leidub sätteid selle kohta, et ka vaenlase laeval võib olla naha kaup, mis ei allu konfiskatsioonile, küll aga laev. Teiselt poolt võis aga vabal laeval asuv kaup kuuluda konfiskatsioonile, laev aga mitte. Sellise põhimõtte rakendamine tõhustas neutraliteediõiguse arengut ning tõi olulisi muudatusi senisesse arusaamisesse, kus

8) Kunz, op. cit. lhk. 204.

9) Vördle Jessup und Deak: "The early development of the law of neutral rights". Kunz op. cit. lhk. 204.

laeva järgi määrati kaupade saatust.

Prantsuse 1373.a. mereordonans ühes hülisemate täiendustega 1543.a. ja 1584.a. tegid selles küsimuses tagasimineku. Nimelt leidus neis sätteid, mille järgi kuulus konfiskeerimisele igasugune kaup, mis asus vaenlase laeval. Samuti kuulus konfiskeerimisele laev, kui vedas vaenlase kaupu.

Aegajalt, kui saavad meririikideks Portugal, Hispaania, Holland, Inglismaa jne., hakkab mereõigus kiiremini arenema, mis toob suuri muudatusi ka erapooletusõigusesse. Eriti suuresti mõjustas meriõiguse arengut Grotius oma tööga "Mare Liberum", millele vastukaaluks kirjutas inglise jurist Selden "Mare Clausum".

17.sajandist hakkab arenema blokaadiõigus. Kontrabantkaupade korraldamisel rakendatakse uuesti Consolato del Mare normid. Ka priisikohus leiab sättimist sama sajandi lõpuks. Tekib priisikohtu jaoks nii materjaalõiguse kui ka protsessi- ehk manetlusnormistik¹⁰.

10) Kunz, op. cit. lhk. 205.

Maaerapooletus arenes nii teoorias kui ka praksises hiljem ning aeglasemalt. Juba keskajal tunti põhimõtet, et mõned üksikud linnriigid ei võtnud osa sõjast. Nad jäid erapooletuks ("Stoll saszen"). Nende eluarengut ei tohtinud vaenulised segada. Kuid nad kohustusid olema mõlema sõdija poole suhtes erapooletud. Nad ei tohtinud lasta oma maast läbi marssida vaenlase sõjaväeüksusi, vaenlase väele sõjariistu saata, sõjaväeosi organiseerida jne.

Erapooletuse mõiste teoorias hakkab arenema juba 16. sajandil. Enne Grotiust käsitasid erapooletust nii prantsuse kui ka itaalia teoreetikud (Machiavelli, Guicciardinis).

Grotius jagab sõja kaheks: bellum iustum ja bellum iniustum. Esimene käitub sõjapidamisnormide kohaselt ning täidab erapooletusreegleid, teine ei. Sama põhimõtet arendavad edasi Bynker-

schoek ja Vattel. Viimane tõi uusi mõisteid ning arusaamisi erapooletuse küsimusse.

18. sajandi lõpust hakatakse sõjaõiguse norme looma ning kindlustama riikidevaheliste lepetega. Erapooletusküsimuse normeerimisel on tähtsamad: 1780.a. relvastatud mereerapooletuse deklaratsioon. Deklaratsioon määrab, et erapooletud laevad võivad sõita takistamatult ka sõdivate sadamates¹¹⁾. Edasi lausub deklaratsioon, et ka sõdivate riikide kodanikkude kaubad on vabad erapooletul laeval (§2). Kaubandamist erapooletuil vaenlasega võidakse takistada blokaadiga. Blokeerituks tuleb lugeda üksnes sellist sadamat, kuhu pääs on seotud ilmse ohuga (§4).

Pariisi deklaratsioonis meriõiguse kohta 16. apr. 1856.a. leidub samuti sätteid erapooletuse kohta. Selle deklaratsiooniga keelatakse ära kaaperdamine¹²⁾. Edasi määrab deklaratsioon, et

11) Peterburi II.III 1780.a. Meresõjas relvastatud erapooletuse deklaratsioon §1.

12) Pariisi deklaratsioon meriõiguse kohta 16. apr.1856.a. §1.

vaenlase kaup erapooletul laeval ei kuulu konfiskeerimisele, arvatud välja sõjakontraband¹³⁾. Samuti ei kuulu konfiskeerimisele erapooletu kaup, mis asub vaenlase laeval, kui see pole sõjakontraband (dekl.§3).

Ka blokaad saab selle deklaratsiooniga normatiivse efekti, kuna senini polnud kindlaid sätteid selle kohta¹⁴⁾.

Järgmise ürikuna, mis sisaldab erapooletuse käsitlest, tuleb mainida Washingtoni 8.mai 1871. a. lepet.

Haagi I rahukonverents 1899.a. ei sisalda mainimisväärseid sätteid erapooletuse kohta. Küll leidub neid Haagi II rahukonverentsi reeglites. Eriti rohkesti leidub reegleid viiendas konventsioonis, mis käsitleb erapooletute riikide ja isikute orjusi ja kohustusi sõja korral. See konventsioon on põhilise tähtsusega erapooletute riikide

13) Pariisi 1856.a. deklaratsioon §2.

14) Kunz, op. cit. lhk. 210.

õigustuste ja kohustuste sättimisel. Merisõja erapooletust käsitab 13. konventsioon 18.okt. 1907.a. Konventsioon sisaldab eneses erapooletute riikide õigustusi ja kohustusi merisõjas. Järgnevaks aktiks erapooletuse käsitamisel on 26.veebr. 1909.a. Londoni deklaratsioon meriõiguse kohta. Deklaratsioon sätib blokaadi ning käsitab kontrabantkaupu. Kaubad jagatakse kolmeks: absoluutne kontraband, suhteline kontraband ja nahakaubad.

Ilmasõda aetas erapooletusõiguse teravale proovile. Kuna Ilmasõjast võttis osa kaaluvam osa riikidest, siis polnud erapooletutel riikidel küllalt kaalu, et kaitseda erapooletusõigust. Tegelikult rikuti Ilmasõjas sageli erapooletuse reegleid. Nende puhul avaldas nii Ameerika kui ka teised erapooletud riigid korduvaid proteste 1914.a.,- 1917.a.

Pärast Ilmasõja lõppu loodi Rahvasteliit, kes pidi arendama riikide vahel sõbralikku koostööd ning rahulikku suhtlemist ja kaitsema rahvusvahelist õigust. Algpäevil eviski Rahvasteliit vajalikku autoriteeti ning korraldas nii mõnegi arusaamatuse riikide vahel, mis oleks võinud areneda sõjaks. Rahvasteliit aga polnud suuteline vältima praegusi sõdu, kus sageli rikutakse jämedalt erapooletust.

b) Erapooletusõiguse üldteoreetilisi aluseid.

Kaasaegne arusaamine kohtleb erapooletust kui juriidilist instituuti. Juriidilise instituudina hakkab erapooletus olelema alates 18. saj.

Erapooletusõigus sätib suhteid sõdivate ja erapooletute riikide vahel¹⁵⁾. Seepärast saab erapooletusest olla juttu vaid sõja ajal. Erapooletus algab sõjaga, mida rahvusvaheliste normide järgi tuleb sõjaks pidada. Kus pole sõda

15) Kunz, op. cit. lhk. 213.

sääl ei saa olla ka erapooletust. Lihtne vaenu-
line vahekord kahe riigi vahel ei loo erapooletus-
tusseisundit.

Nagu ülal mainitud, on erapooletus tempo-
raalne, mitte aga permanentne¹⁶⁾. Erapooletus-
seisund kaob sõja lõppemisega. Seepärast tuleb
käsitletavat erapooletust teravalt eristada
neutraalsusest, mis omistatud riikidele (Belgia,
Šveits, Luxemburg), kaanalitele, jõgedele jne.
Viimatimainitud neutraliteet on permanentne
ega sõltu sõjast. Permanentne neutraliteediõigus
ei kuulu mitte sõja, vaid just rahuõiguse normi-
desse¹⁷⁾.

Erapooletusõigus on üldine ning laiub riikidele
riikidele, nii sõdijatele kui ka erapooletutele.
Seepärast ei tule erapooletusõiguseks pidada
norme, mis loodud leppega mõne üksiku riigi vahel.
Erapooletusõigus pole partikulaarne, vaid univer-
saalne õigus.

16) K.Strupp, Grundzüge des Völkerrecht, 1932.a.
lhk. 129.

17) ibid.

Rahvusvaheline õigusei kohusta riiki jääma erapooletuks. Erapooletul riigil on õigus igal ajal alata sõda. Kuid sõja algamisega kohustub riik käituma nende reeglite kohaselt, mis nähtud ette sõdijatele erapooletuse küsimuses. Erapooletus on teatud seisund, mitte aga leppeline vahekord¹⁸⁾.

Nagu ülal mainitud, sätib erapooletusõigus suhteid sõdijate ja erapooletute riikidega. Seepärast kui riik lõpetab sõja või astub sõtta, muutub sellega tema suhtes erapooletusõigus.

Erapooletusõiguse sihiks on see, et need riigid, kes ei võta osa sõjategevusest, ei tohi ka sõja all mingil viisil kannatada. Nende elu ei tohi kolmandate riikide vaenuvahekord kuidagi mõjustada. Kuid selle eest peavad nad ka ise hoiduma sõjategevusse vahele segamast. Nad ei tohi mingil viisil aidata ei ühte ega teist sõdijat poolt ning käituma normide kohaselt, mis rakendatud

18) Kunz, op. cit. lhk. 215.

erapooletute riikide käitumise kohta sõdijate suhtes. Vastupidise käitumisega näitab riik, et ta pole erapooletu. See võib anda põhjust sõdijatele vägivallaaktideks erapooletute suhtes.

Erapooletuse sättimisel võib tekkida olukor- di, kus esineb erinevusi siseõiguses ja rahvus- vahelistes normides. Kumma järgi sel juhul tali- tada? Üldiselt näib, et tuleks sisenormi eelis- tada rahvusvahelistele normidele kui lex specia- list. Kuid teised riigid pole kohustatud selle- ga arvestama. Üldkohuslikud on ikka rahvusvahe- lised erapooletusnormid, mitte aga need, mis loodud riigi enda poolt. Viimastega võidakse korralda- da suhteid vaid riigis, mitte aga väljaspool riiki. Väljaspool võivad nad evida niivõrra tähtsust, kui võrra nad on kokkukõlas rahvusvahe- lise erapooletusõiguse põhimõtetega.

Erapooletusõigus oma loomult on aktsessoorne õigus. Ta eeldab sõja olelust. Niipea kui lõpeb

sõjaolukord, lõpeb ka erapooletus. Lõppemisel võib esineda väga mitmesuguseid juhte. Nii võib erapooletus lõppeda: 1) sõja lõppemisega 2) kui erapooletu astub sõtta 3) kui sõdiv riik astub sõtta erapooletuga.

Riik, kes jääb erapooletuks, tavaliselt deklareerib seda. Kuid deklareerimist ei saa pidada obligatoorseks. Riiki, kes pole deklareerinud erapooletust, kuid käitunud erapooletusnormide kohaselt, tuleb pidada ikka erapooletuks. Ka see riik on erapooletu, kes pole sõda kuulutanud ega sõjategevusse astunud, aga pole ka käitunud erapooletusnormide kohaselt. Selline riik on erapooletust rikkunud riik. Ta käitumine võib osutada kas casus belliks või mõneks muuks vägivalla aktiks.

§ 3. Kehtiva erapooletusõiguse normatiivseid
aluseid.

a. Konstitutsioonilised normid.

Erapooletusõigus kuulub rahvusvahelise õiguse valdkonda. Erapooletus tuleks lahendada eestkätt ikka rahvusvaheliste normide alusel, mis kehtestatud erapooletuse kohta. Tõsi. Riik võib kehtistada paralleelseadusandlusega ka erapooletuse põhimõtteid, kuid see pole tõeline erapooletusõigus, vaid Quasi erapooletusõigus.

Iga riik käitub erapooletusküsimuse korraldamisel eestkätt oma normide alusel. Alles siis, kui riigi õiguskord lubab rakendada ka rahvusvahelisi õigusnorme, tulevad viimased rakendamisele üldalustel.

Rahvusvaheliste normide rakendamist sätib

Põhisead. §4, mis määrab, et Eestis on tema oma asutiste poolt kehtestatud seadused. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad Eestis õiguskorra lahutamata osana.

Mainitud sättest oleneb, et kehtiv õiguskord lubab rakendada ka üldtunnustatud rahvusvahelise õigusnormi üldistel alustel siseseadusega. Muidugi, kui siseseadus mõne küsimuse lahendab teisiti kui rahvusvaheline norm, peab käituma ikka sisenormi kohaselt. Sääal aga, kus siseriiklikud normid puuduvad, on võimalik lahendada vahekordi rahvusvahelise õiguse sätete järgi.

Rahvusvahelisi õigusnorme tuleb rakendada samadel printsiipidel nagu siseõigustki, sest äsjamainitud Põhiseaduse säte loeb üldtunnustatud rahvusvahelisi õigusnorme riigi õiguskorra lahutumatuks osaks.

Rahvusvaheliste õigusnormide rakendamisel kaob tekkide küsimus, kas neäd on võimalik rakendada transformatsioonita, s.o. ümberkujunda-

mata siseõiguseks? Teatavasti esineb rahvusvahelisi norme, mis pole kehtivas õiguskorras leidnud transformatsiooni. Kas on võimalik neid lugeda kehtivaks meil?

Riigikohus seda küsimust käsitades on asunud seisukohale, et transformatsioon on vajalik, et rahvusvaheline õigusnorm võiks leida kehtejõudu.¹⁹⁾ Mainitud vaatekohta ei saa siiski täiesti pooldada. Seda võiks nõuda vaid lepete suhtes, millest osa on võtnud Eesti. Üldtuntud rahvusvaheliste õigusnormide suhtes see kehtiv ei võiks olla.

Prof.Piip leiab, et transformatsioon on vaid siis vajalik, kui rahvusvaheline norm näeb seda otse ette. Muidu mitte.²⁰⁾ Rahvusvaheline leppenorm, samuti selge tava kehtivad ipso jure ilma, et oleks vaja veel erilist kehtestamist transformatsioonina. Kui hilisem üldtuntud rahvusvahelise õiguse norm ristub siseseadusega

19). Prof.Piip, op. cit., lk.32.

20). Prof.Piip, ibid.

tuleb rakendamisele lex posterior derogat lege priori põhimõtte.. Siseõigusega ei saa aga muuta rahvusvahelise õiguse norme, sest rahvusvahelise õiguse üldmäärused sätivad, er^t rahvusvahelise õigusnorme saab muuta vaid rahvusvaheliste lepetega. Siseõigus seda pole suuteline tegema. ²¹⁾

Rahvusvahelise õiguse rakendamise küsimuses asuvad meiega samal vaatekohal Saksa Veimari Põhisead. (§ 4), Austria põhiseadus (§ 9) jne.

b. Erinormid.

Erinormina erapooletusküsimuse sättimisel esineb Erapooletuse korraldamise seadus (EKS) ²²⁾. Seadus hõlmab üldjoontes peaaegu kõiki rahvusvahelise õiguse norme, mis antud erapooletuse sättimiseks. Temas leidub norme nii mere-, õhukui ka maasõja kohta. Üldiselt on seadus spetsiaalnormiks erapooletuse sättimisel, välja ar-

21). Vördle Londoni 1870.a. deklaratsioon.

22). Erapooletuse korraldamise seadus RT.1938.a. nr. 99 art 860.

vatud rahvusvahelised lepped. Seadus ei saa rii-
vata neid õigusi ja kohustusi, mis tulenevad rah-
vusvahelistest lepetest ²³⁾. Kui mõni küsimus on
rahvusvahelise leppega sätitud teisiti kui sea-
duse norm, tuleb lepet selles küsimuses kohaldada
lex specialisena.

c). Kaudsed normid.

Kaudsete normidena tuleb erapooletuse sät-
timisel rakendada väga mitmesuguseid norme. Nii
tuleb riik, territoorium jne. määritleda riigi-
õiguse alusel, laeva riikkondsuse, lootsi jne.
mõisted tulevad sättida kaubandusõiguse alusel,
erapooletute ja sõdivate riikide mõisted tulevad
piiritleda rahvusvahelise õiguse alusel.

Kuna kaudsete normide sarjas esineb väga
mitmesuguseid õigusnorme, seepärast võib tekki-
da sageli nende vahel kollisioone. Neid tuleb
lahendada samadel printsiipidel nagu tavalistegi

23). EKS art.II.

normide kokkupõrkeid. Eelkõige tuleb vaadelda, milline norm on spetsiaalsäte antud juhu jaoks, sest *lex specialis derogat lege generali*. Alles siis tuleb vaatlusele normi ajaline kehtivus.

II osa.

§ 4. Erapooletus meresõjas.

Kogu sõjaõiguse normid põhinevad kas tava-
del või lepetel ²⁴⁾. Erapooletusõiguse normistik
on välja arendatud päämiselt lepete kaudu. Vani-
maid leppeid erapooletuse alal normeerib meriera-
pooletust. Puudutas ju merisõda kõige rohkem kol-
mandate erapooletute riikide huve ning takistas
nende majanduslist tegevust. Seepärast hakatakse
esimesena looma norme ka merierapooletuse kohta.
Esimeseks normatiivaktiks mereneutraliteedi sät-
timisel osutub 11.märtsi 1780.a. Peterburi dek-
laratsioon, mis üldjoontes korraldab merierapoo-

24). Võrdle Kunz, op. cit., lk.104 jj.

letuse küsimust. Sellele järgneb Pariisi 1856.a.deklaratsioon, mis muude küsimuste sarjas korraldab kaaperdamist. Hilisemates lepetes võetakse kokku endisi norme ning luuakse uusi. Meiepäevil leidub hulk norme merierapooletuse reguleerimise kohta. Kehtiv erapooletusõigus on üldjoontes rajatud samadele põhimõtetele, mis kehtivad üldiselt erapooletuse kohta.

Erapooletuse korraldamise seaduse (EKS) §2 keelab sõdivate riikide sõjalavadel tulla Eesti sadamaisse või merealadele, mis on kuulutatud sõjasadamaiks või kuuluvaiks rannakaitse sead²⁵⁾ diste kaitse vööndeisse . Edasi keelab seadus sõdivate riikide laevadel tulla sisevetesse, kuhu pääs on tõkestatud kas maaaluste miinidega ²⁶⁾ või muude kaitsevahenditega.

Siseveena normeerib seadus sadamaid, sadamamuundmeid, lahesid ja merelõnkaid, veealaid, mis asetsevad ajutiselt veeall olevate Eesti

25) Erapooletuse korraldamise seadus (EKS) RT. 1938 nr.99 § 2.

26). ibid.

saarte, laidude ja karide vahel ning seespool neid.

See normeerimine on osaliselt vastuolus territooriumi jaotusega, mis tuntud rahvusvaheliselt. Kehtiv seadus loeb siseveeks kõiki lahesid. Seega tuleks siseveeks pidada ka Riia lahte. Üldtunnustatud rahvusvahelise õiguse järgi aga ei saaks seda teha. Riia laht ei kuulu mitte natsionaal, vaid natsionaal-rahvusvahelise territooriumi hulka, sest ta kaldad ei uha ühe riigi territooriumi. Nii ei saa Riia lahte pidada siseveeks ka käesoleva seaduse järgi. Siseveteks võib arvata, näiteks Pärnu, Matsalu ja teisi väiksemaid lahtesid, mis ulatuvad Eesti territooriumi sisse.

Sõdivate riikide allveelaevad, mis relvastatud sõjaliseks otstarbeks, ei tohi sõita ega viibida ei Eesti territoriaalvetes, ega ka sisevetes. Ainult siis, kui tegemist on avariiga

või kui mere seisukord seda tingib, võidakse sõita Eesti territoriaal või sisevetesse. Sõidu korral keelatud vetesse tuleb teatada sellest rahvusvahelise signaaliga. Signaalist peab ilmema põhjus, milleks soovitakse sõita territoriaal või sisevetesse. Eesti territoriaalvetes sõites peavad allveelaevad pidama kogu aja oma rahvuslippu heisatuna ning sõitma vee peal.

Allveelaevad kohustuvad lahkuma Eesti vetest niipea, kui oht, millepärast nad on sinna sõitnud, on möödunud. Pärast põhjuse möödumist on neil keelatud Eesti vetes viibimine.

Kehtiv erapooletusseadus ei luba allveelaevadel üldse peatuda Eesti vetes muidu, kui vaid avarii või erilise mere olukorra tõttu. Seepärast, kui allveelaev on sõitnud ilma mainitud põhjusteta Eesti vetesse, tuleb see kohe desarmeerida ning takistada väljasõit. Kehtiva seaduse järgi ei tuleks allveelaevale anda üldse aega lahkumiseks, vaid kohe desarmeerida.

Mainitud säte on kokkukõlas Haagi 1907.a. konventsiooni sätetega, mis annab erapooletulele riigile õiguse keelata sõdivate riikide sõjalae- vadel pääsu sadamaisse ilma erilise põhjuse- ta. Kui siseriigis puuduvad erimäärused, ei või laev peatuda ei erapooletu riigi sadamais, reidil ega territoriaalvetes rohkem kui 24 tundi.²⁷⁾

Kehtiv seadus annab võimaluse Vabariigi Presidendile keelata pääsu sõdivate riikide all- veelaevadel ka muisse Eesti vetesse, kuhu pääsu eelmainitud sätted ei keela. Kuid need kitsendu- sed peavad olema kokkukõlas rahvusvahelise õiguse üldprintsipiidega²⁸⁾. Seepärast, kui presidendi dekreet, määrus või korraldis, mis seda küsimust korraldab, on vastuolus rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtetega, on see kehtetu. Edasi määrab sea- dus, et selliseid keelde võib President rakendada vaid eriolukordadel. Tavalises olukorras pole see lubatud.

27). Haagi 18.okt.1907.a. konventsioon, art 12.

28). EKS § 2.

Presidendil on igal ajal õigus keelata pääsu Eesti sadamaisse ja ankrupaikadele nendele sõdivate riikide sõjalaevadele, kes on rikkunud kehtivat erapooletust või üle astunud vastavate ametivõimude poolt antud määrustest ja korraldistest .²⁹⁾ Siin pole vaja mingisugust eriolukorda. On küllalt kui sõdiva riigi laev on rikkunud kehtivat erapooletust.

Kaaperlaevad ei tohi sõita Eesti sadamaisse, sisevetesse ega viibida ka territoriaalvetes .³⁰⁾ Nendel pole lubatud tulla Eesti vetesse ei avarii korral ega ka siis, kui mere seisukord seda nõuab. Kaaperlaeva tulek Eesti vetesse ükskõik mis põhjusel on alati kehtiva erapooletuse rikkumine.

Äsjamainitud küsimuse sättimisel on kehtiv erapooletusseadus toetatud Pariisi 1856.a. deklaratsioonile. Deklaratsiooni art. 1 loeb kaapruse lõppenuks³¹⁾ . Need riigid, kes deklaratsiooni tun-

29). Võrdle ka Haagi 1907.a. konventsiooni art.9.

30). EKS § 3.

31). Pariisi 16.apr.1856.a. deklaratsiooni art.1.

mustavad ning enda suhtes kehtivaks loevad, peavad kõigi vahenditega võitlema kaaperdamise vastu. Kui lubada kaaperlaevadel pääsu Eesti vetesse kas avarii või mõnel muul juhul, oleks see kaaperdamise tunnustamine ning toetamine. Mitte üksnes erapooletud riigid pole kohustatud kaaperuse vastu võitlema, vaid see kohustus lasub kõikidel riikidel, ka sõdijatel riikidel enestel. Seepärast ei saa luua norme, mis kuidagi kaaperdamist soodustaksid.

Sõdivate riikide kaubalaevad võivad takistamatult liikuda Eesti territoriaal kui ka sisevetes, samuti sõita sisse sadamaisse. Kuid kui sõdiva riigi kaubalaevad on relvastatud ning relvastisel pole ainult enesekaitse siht, ei tohi sellised laevad üldse tulla Eesti sadamaisse ega viibida Eesti territoriaalvetes. Ainult siis, kui kaubalaevad kannavad relvastust vaid enda kaitseks, pole see takistuseks Eesti vetesse tulekul. Relvastuse sihi määravad ära meie vastavad ametivõi-

mud, kelle pädevusse kuulub kontrolli teostamine erapooletuse rikkumise üle.

Sõdivate riikide sõjalaevad ei tohi jääda Eesti sadamaisse, ankrupaikadele või territooriaalvetesse enamaks kui 24 tunniks. Pikemaks ajaks nad võivad jääda vaid siis, kui tegemist on avariiga, kui laev on jooksnud karile või kui mere seisukord seda paratamatult tingib.³²⁾ Viimati mainitud juhtudel nad võivad viibida Eesti vetes ainult niikaua, kuni põhjus on möödunud. Niipea, kui põhjus, mis väljasõitu takistab, on möödunud, peavad laevad kohe lahkuma.

Kuid Eesti vetes viibiv sõdiva riigi sõjalaev võib tahtlikult venitada avari kõrvaldamist või karilt vabastamist. Et sarnast viivitust vältida, selleks annab kehtiv erapooletusseadus õiguse Eesti ametivõimudele ära määrata aja, mille vältel tuleb avari kõrvaldada või laev karilt

32). EKS § 4.

33)
vabastada . Kui antud tähtajaks pole põhjust kõrvaldatud ega laev lahkunud, tuleb ta desarmeerida.

Kui ilmneb, et avariid ei saa kõrvaldada mõistliku aja vältel, siis üldse aega ei anta laevale lahkumiseks üle 24 tunni, samuti ka siis, kui avarii on tingitud vaenlase sõjalisest tegevusest. Mõlemal juhul peab laev lahkuma 24 tunni kestel Eesti vetest.

Kumbki sõdiv riik ei tohi lugeda vaenuliseks aktiks tegevust, mida Eesti rakendab erapooletuse kaitseks, kui see on kokkukõlas rahvusvahelise erapooletusõiguse põhimõtetega ³⁴⁾ . Erapooletuse rikkumiseks ei saa pidada seda, kui erapooletu riik üldse ei luba sõdijaid enda territooriumile. Enne erapooletuse korraldamist tuleb otsustada, kas üldse lubada sõdijaid enda territooriumile või ei. Küsimust võib korraldada 33). Võrdle ka Haagi 1907.a. konventsiooni art. 13, 14.
34). Haagi 1907.a. konventsiooni art. 26.

mõlemat pidi. Kuid kui asutakse seisukohale, et sõdijaid lubatakse enda territooriumile, siis peab see vastama rahvusvahelise õiguse alusprintsiipidele, mis on rakendatud erapooletuse kohta. Sest erapooletuks riigiks saab pidada ikka seda riiki, kes käitub ning talitab erapooletusnormide kohaselt.

Eelloendatud kitsendused viibimisaja kohta Eesti vetes pole kohaldatavad sõjalaevadele, mis seisavad usuliste, teadusliste või humanitaarsete sihtide teenistuses, samuti ka sõjaväelistele laatsarettlaevadele.

Et evida neid õigusi, selleks peab laev seisma ainuüksi usuliste, teaduslikkude jne. sihtide teenistuses või kasutatama laeva üksnes laatsarettlaevana. Kui sõjalaeval asub üksik laatsarett, aga laeva kasutatakse sõjalaevana, ei evi selline laev viibimiseks Eesti vetes mingisuguseid eelisõigusi.

Üheaegselt võivad viibida Eesti sadamas või ankrupaigal mitte üle kahe sõdiva riigi või sõdiva liitlasriigi sõjalaeva. Kui rand on seks otstarbeks jaotatud piirkondadeks, siis ei tohi ühe piirkonna sadamais seista mitte üle kahe laeva.

Viibib aga Eesti sadamas või ankrupaigal kahe sõdiva poole sõjalaevad, siis ei tohi lasta neil lahkuda korraga. Ühe ja teise sõdiva poole sõjalaeva lahkumise vahel peab olema vähemalt 24 tundi. Väljasõidu järjekord sõltub üldiselt laeva sissesõidu järjekorrast. See laev mis saab varem Eesti sadamasse või ankrupaika, on õigustatud lahkuma ka varem. Ainult sel juhul võib lahkumisjärjekord muutuda, kui esimesena saabunud laeval on seaduslikud põhjused sadamas viibimiseks, nagu avarii jne. juhtudel.

Haagi 1907.a. konventsiooni art 16 alusel ei tohi sõdiva riigi sõjalaev lahkuda erapoolest sadamast või reidilt ka enne 24 tundi pä-

rast vaenlase lippu kandva kaubalaeva lahkumist. Samale seisukohale asub ka kehtiv erapooletusseadus. Seadus määrab, et sõdiva riigi sõjalaev ei või lahkuda Eesti sadamast või ankrupaigalt, kus viibib mõni vastase rahvuslippu kandev kaubalaev varem kui 24 tundi pärast kaubalaeva väljasõitu. Ametivõimud peavad kaubalaeva väljasõidu korraldama nii, et ei tekiks tarvidust sõjalaeva pidada tarbetult kinni Eesti sadamates või ankrupaikadel. Kuid, kui olukord ei anna teisiti korraldada ning kaubalaeva väljasõitu pole võimalik soovikohaselt reguleerida, tuleb sõdiva riigi sõjalaeva igal juhul pidada kinni ikka nii, et kaubalaeva väljumisest on möödunud 24 tundi.

Kui sõdivate riikide sõjalaevadele tekib merisõidul rikkeid, võivad nad neid avariirikkeid parandada Eesti sadamates ja ankrupaikadel. Kuid parandus võib toimuda vaid sel määral, mis merisõiduks osutub paratamatuks. Parandus ei tohi olla kunagi selline, et ta suurendab laeva

35)
sõjalist võimet . Juhul, kui avariirike on tingitud vaenlase sõjalisest tegevusest, ei tohi nad kasutada abi, mida tavalise avarii korral oleks õigus kasutada Eesti territooriumil.

Avarii kõrvaldamine peab toimuma normaalse kiirusega. Pole lubatud asjatuks pikendamisi. Meie vastavad ametivõimud määravad ära paranduse ise loomu ning koos sellega ka aja. Kui osutub, et parandust ei saa sooritada mõistliku aja vältel, ei anta üldse aega paranduseks, samuti ka siis, kui avarii on põhjustatud vaenlase sõjalisest tegevusest.
36)

Sõdivate riikide sõjalaevad ei tohi kasutada Eesti sadamaid, ankrupaikasid või muid territooriaalveesid, et uuendada või suurendada oma sõjalist varustust või sõjariistu ega täiendada meeskonda.
37) Nad võivad küll end varustada

35). EKS § 5 ja Haagi 1907.a. konventsiooni art.17.

36). EKS § 4 esimene lõige.

37). Võrdle ka Haagi 1907.a. konv. art. 18.

moonaga Eesti sadamais või ankrupaikadel, kuid ainult niivõrd, kui see on vajalik, et täiendada oma moonatagavara rahuja normaalsel määral. Suuremal määral varustamine osutub erapooletuse rikumiseks.

Ka sõjalaevu on võimalik varustada kütteainega. Kehtiv erapooletusseadus on selles küsimuses asunud samale seisukohale nagu Haagi 1907.a. konventsiooni reeglidki.

Kehtiva erapooletuse^aeaduse^s 35 määrab, et sõdivate riikide sõjalaevad alluvad küttematerjaliga uuesti varustamisel Eesti sadamates või ankrupaikadel samadele eeskirjadele, kui muud võõrriigi laevadki. Nad ei või võtta peale Eesti sadamais kütteainet rohkem, kui on vajalik, et jõuda oma maa lähimasse sadamasse. Kui omamaa lähimasse sadamasse jõudmine vajaks rohkem kütteainet, kui seda suudavad mahutada sõepuukrid, siis

38). Piip, op. cit., lk. 318, 319 ja Haagi konv. art. 19.

vaatamata sellele, ei tohi võtta kütteainet rohkem, kui tarvitatakse oma tegelikkude söepunkrite või vedelkütteainete reservuaaride täitmiseks.³⁹⁾ Laevad, mis on võtnud kütteainet mõnes Eesti sadamas või ankrupaigal, ei või oma varustust uuendada üheski Eesti sadamas enne kolme kuu möödumist.⁴⁰⁾

Eesti sisevetes liikumisel kohustuvad sõdivate riikide sõjalaevad kasutama meile kutseõiguslikke lootse samadel alustel, mida kohaldatakse sõjalaevadele rahugi ajal. Väljaspool Eesti sisevesi pole sõdivate riikide sõjalaevadel õigust kasutada meil lootse, arvatud välja hädajuhud, et pääseda mereohust.⁴¹⁾

Vastavalt Haagi reeglitele keelab kehtiv erapooletusseadus tuua Eesti sadamasse ja ankrupaikadele võõra rahvuse priise. Neid võib tuua Eesti sadamasse või ankrupaikadele üksnes siis,

39). Vördle Piip, op. cit., lk.319, Haagi 1907.a. konv. art. 19.

40). EKS § 5, Haagi konv, art. 20.

41). EKS § 6.

kui seda tingib mere halb seisund, moona, kütte-⁴²⁾
aine puudus või merisõidu kõlbmatus. Niipea,
kui põhjus, mille olelusel on lubatud sõit Eesti
sadamasse on möödunud, peavad priisid kohe lah-
kuma. Kui nad seda ei tee, kohustatakse teatama
korraldusest viibimata lahkuda. Juhul, kui prii-
sid korraldusest hoolimata ei lahku Eesti sadamast
või ankrupaigast, kohustub Eesti vahendeid raken-
dama, et priise vabastada tema ohvitser- ja mees-
konnaga ja kinnivõtja poolt laevale asetatud
meeskonna intermeerima ⁴³⁾.

Haagi 1907.a. konventsiooni reeglite koha-
selt peab erapooletu riik vabastama priisi, mis
toodud sisse vastu eelmainitud reegleid. ⁴⁴⁾ Eda-
si lubab konventsioon erapooletule riigile oma
naengu järgi võimaldada sissepääsu oma sadama-
tesse ja reididele priisidele sõjalaevade saatel

42). EKS § 7, Haagi 1907.a. konv, art. 21.

43). Haagi 1907.a. konventsioon art. 21.

44). Haagi konv. art. 22.

või ilma, kui nad sinna on toodud selleks, et neid sekvestri alla jätta kuni priisi kohtu otsuseni. Soovi kohaselt võib erapooletu riik lasta priisi viia mõnda teisse sadamasse.

Kui priisi saadab sõjalaev, on ohvitser- ja meeskond, mis kinnivõtja poolt laevale asetatud, õigustatud saatelaevale minema. Sõidab aga priis üksinda, jäetakse tema peale kinnivõtja poolt asetatud meeskond vabadusse.⁴⁵⁾

Kehtiv seadus neid sätteid ei sisalda. Seepärast võib tekkida küsimus, kas ka kehtiva seaduse järgi peab priis vabastama, mis on toodud Eesti sadamatesse vastu seaduse nõudeid.

Küsimusele tuleb vastata jaatavalt. Priisi vabastamine, mis sadamasse toodud vastu seaduse sätteid, on erapooleturiigi normatiivne kohustus. Selle täitmatajätmine osutuks erapooletuse rikku- miseks. Seepärast, kuigi kehtiv seadus ei sisal- da otseselt äsjamainitud sätet, on see siiski 45). Haagi konv, art. 23.

Eestile kohuslik, sest muudu oleks tegemist erapooletuse rikkumisega.

Kehtiv erapooletusseadus ei luba priise tuua Eesti sadamatesse sekvestri alla jätmise sihiga. Haagi normid näevad küll seda ette, kuid ei tee kohuslikuks erapooletule riigile, vaid jäätavad selle erapooletu suvaasjaks. Seepärast pole see erapooletuse rike, kui kehtiv seadus ei luba tuua priise Eesti sadamaisse sekvestri alla jätmise sihiga.

Eesti territooriumil ega Eesti territooriumil-
vetes asuval laeval ei tohi ükski sõdija riik moodustada mingisugust priisikohut. Samuti on keelatud priiside müük mõnes Eesti sadamas või ankrupaigal.⁴⁶⁾

Sõdivate riikide sõjalaevad on kohustatud austama Eesti Vabariigi suveräänseid õigusi ja hoiduma igast toimingust, mis ristuks kuidagi

46). EKS § 7.

47)
meie erapooletusnormidega.

Kui sõdiva riigi sõjalaev ei täida meie ametvõimude pädevaid korraldusi ega lahku korraldusest hoolimata sadamast, on Haagi konventsiooni art.24 alusel õigus erapooletul riigil rakendada kõiki vajalikke vahendeid, et teha laeva võimetuks merelle minema kogu sõja kestel. Laevajuht kohustub kõigiti astuma nendeks sammudeks kaasa.

Juhul, kui erapooletusõiguse rikkumise toimele peetakse kinni sõdiva riigi sõjalaev, siis tuleb pidada kinni ka nii ohvitserkond kui ka meeskond. Laevapersonali võib jätta edasi samale laevale, paigutada ümber teisele laevale või koguni maale asetada. Erapooletul riigil jääb õigus rakendada kitsendavaid määrusi ja korraldusi nende kohta, millele ollakse kohustatud alluma. Personali paigutamise korral teisele laevale või maale peab kinnipeetavale laevale jätma siiski vajalik personal, mis vajalikud laeva korrashoiuks. Ohvitserid võidak-

47). EKS § 9.

48). Haagi 1907.a. konventsioon art. 24.

se jätta vabadusse ausõna vastu, et nad ei lahku erapooletu territooriumilt. Meeskonna vabastamine ausõna vastu pole lubatud.

Ülaltoodud reeglite täitmine on kohuslik ka meile. Vastupidine käitumine võib osutada erapooletuse rikkumiseks, sest konventsiooni art.25 alusel on iga erapooletu riik kohustatud valvet teostama erapooletusnormide rikkumise üle ning kõiki võimalikke vahendeid rakendama, et tõkestada erapooletuse rikkumisi.⁴⁹⁾

Sõdivad riigid ei tohi asutada kütteaineladusid ei Eesbi territoriaalvetes seisvatele laevadele ega ka territooriumile.⁵⁰⁾ Laevad, mis sõidavad merel selleks, et varustada kütteainega või muu moonaga sõdivate riikide sõjajõude, ei tohi Eesti territooriumil ei kütteainet ega muud moona võtta peale suuremal hulgal, kui see on vajalik nende eneste varustamiseks.

49). Haagi 1907.a. konventsiooni art. 25.

50). EKS art.14.

Eesti territooriumil ei tohi varustada ega relvastada laeva, mida kavatsetakse kas otseselt või kaudselt kasutada sõjaoperatsioonideks ühe sõdiva poole vastu või ka kaaperduseks. ⁵¹⁾ Peaks aga laev olema siiski Eesti territooriumil kohandatud mainitud sihtide jaoks, kohustatakse seda mitte ⁵²⁾ lahkuda laskma.

a. Blokaad.

Erapooletus ei kaasuta endaga kohustusi mitte ainult erapooletutele, vaid ka sõdijatele. Üks selliseid institute on blokaad.

Nagu eelpool mainitud, on erapooletuse sihiks luua olukorda, et need riigid, kes pole sõjajalal, ei vajatseks kannatada sõja tõttu. Erapooletute riikide elu peab arenema tavalist rada, mida kui-

51). EKS § 15.

52). ibid.

dagi ei või takistada sõda. Et kõike seda tagada, seepärast lasutab erapooletusõigus ka sõdijatele rea kohustusi. Juba 1780.a. Peterburi deklaratsioon määrab, et erapooletu riigi laevad võivad kohalt sõita ühest sadamast teise ka sõdivate riikide sadamais.⁵³⁾ Edasi loeb vabadeks kaupadeks kaupu, mis kuuluvad küll sõdivate riikide alamatele, kuid asuvad erapooletul laeval. Neid kaupu ei tohi kinni pidada ega ära võtta, arvatud välja kontraband kaubad.

Päale 1856.a. Pariisi deklaratsiooni sätib täpsemalt blokaadi Londoni 26.veebr.1909.a. deklaratsioon mereõiguse kohta. Deklaratsioon loob kindla korra blokaadi rakendamiseks. Et blokaadi lugeda kohuslikuks ning kehtivaks, selleks peab ta olema avalikult välja kuulutatud.⁵⁴⁾ Kuulutuses tuleb mainida blokaadi täpne algus, blokeeritud rannaosa

53). Peterburi 11.märtsi 1780.a. erapooletuse deklaratsiooni art. 1.

54). Londoni 26.veebr. 1909.a. deklaratsiooni art.9.

geograafilised piirid ja aeg, mille vältel on õigus erapooletute riikide laevadel lahkuda blokeeritud tsoonist. Blokaad ise peab olema tõhus.⁵⁵⁾

Tõhususe all tuleb mõelda sellist sadama sulgemist, et normaalselt on laevade sõit blokeeritud sadamasse tõkestatud. Varemalt nõuti, et blokeerimise korral pidid laevad asuma nägemiskaugusel, praegu see pole vajalik. On küllalt, kui nad suudavad arendada tegevust nii, et laevad ei saaks sadamasse sõita märkamatuult.

Blokaadist tuleb teatada erapooletutele riikidele ja kohalikkudele võimudele.⁵⁶⁾ Kui blokaadi väljakuulutamisel ei peeta kinni reeglitest, ei loeta blokaadi kehtivaks. Et blokaad võiks evida⁵⁷⁾ kehtivust, tuleb see kuulutada välja uuesti.

Laevu, mis arendavad ühe sõdiva riigiga majanduslikku suhteid, ei tohi muidu pidada kinni ega tõkestada nende liiklust, kui vaid juhul, kui

55). Londoni delarats.art.2.,Pariisi delarats.art.4.

56). Londoni deklarats. art. 10.

57). Londoni deklatas. art. 10.

sadam või rand on blokeeritud. Kui laev, mis liigineb blokeeritud sadamale, ei teadnud blokeerimisest või kui asioludest nähtub, et ta seda ei võinud teada, siis tuleb sellest laevale teatada, kandes sisse laeva päevaraamatusse vastava märkuse (notification speciale) ⁵⁸⁾ .

Iga laeva, mis tahab minna blokeeritavasse sadamasse, võib kinni võtta ning konfiskeerida ⁵⁹⁾ koos laadungiga . Erapooletu laeva kinnivõtmine blokaadi rikkumise pärast võib sündida ainult sõja-laevade piirkonnas ja selle ülesandeks on blokaadi ⁶⁰⁾ tõhususe kindlustamine.

Siin võib tekkida küsimus, mis momendist tuleb lugeda laeva blokaadi rikkunuks, kas sellest momendist, kui ta kodusadamast väljus sihiga minna blokeeritavasse sadamasse või momendist, mil ta tegelikult üritas minekut blokeeritavasse sada-

-
- 58). Londoni 1909.a. deklar. art. 16.
59). " " " art. 21.
60). " " " art. 17.

masse. Esimest põhimõtet kutsutakse koju-reisu teooriaks. Selle järgi võidi laeva kinni pidada juba kodumaasadamast väljumise momendist, kui tal oli sihiks sõita mõnda blokeeritud sadamasse. Sel juhul oli tegemist blokaadi rikkumise katsega. Prof, Piip leiab, et see teooria tuleb tunnustada kehtetuks.⁶¹⁾ Ka oleks koju-reisuteooria vastuolus Londoni deklaratsiooni art.17, mis lubab laeva kinni võtta vaid sõjalaevade piirkonnas. Väljaspool seda aga ei tohi kunagi laeva kinni pidada.

Kojureisu teooriat pooldavad veel praegugi anglosaksi maad, kuigi seda ei saa pidada lubatuks.

Laev, kui ta on blokaadi rikkudes blokeeritud sadamast välja tulnud või katsunud sinna sisse tungida, on kinnivõetav seni, kui teda jälgib blokeeriva võimu laev. On aga laeva tagaajamine lõpetatud või kui ka blokaad enam ei kehti, ei või kinnivõtmist sooritada. Kuid tagaajamist ei loeta lõpetatuks, kui jälitav laev ootab laeva tulekut

61). Piip, op. cit., lk. 309.

Ulgumerele, mis on peitu pugunud erapooletusse sadamasse. Laev, mis blokaadi on rikkunud kuulub konfiskatsioonile, samuti ka laadung. Laadungit ei saa konfiskeerida vaid siis, kui suudetakse tõendada, et sel momendil, kui kaupu laaditi, kaubasaatja ei teadnud ega võinud teada blokaadirikkumise kavatsusest. Blokaadi ei saa pidada lõpetatuks, kui blokeerijad laevad lähevad eemale ajutiselt tormi pärast. Blokaadi korral peab sooritama ühtlaselt kõikide laevade suhtes, mis erapooletute riikide, sõdivate poolte kui ka blokeerija riigi enese laevade suhtes. Ei tohi kunagi omamaa kaubalaevu soodustada blokaadist läbipääsul. See poleks enam vaenlase majanduselu halvamine, vaid omamaa kaubanduse soodustamine, mis ei kuulu sõjatoimingute hulka.

b) Sõjakontrabant.

Erapooletute riikide huve puudutab teravalt ka sõjakontrabandi küsimus. Seepärast on vaja sel-

gitada, mida pidada kontrabandiks ja mida mitte, sest konfiskatsioonile võib kuuluda ikka vaid kontrabantkaup, mitte aga vaba kaup.

Teatavasti sõjakontrabandiks nimetatakse kõiki neid esemeid, mis on määratud vaenlase sõjavägedele.⁶²⁾

Sõjakontrabandi mõiste on välja kujundatud alles viimasel ajal. Varemalt puudusid kindlad normid selle kohta, mida pidada vaba- ja mida kontrabantkaubaks. Sõdivad riigid püüdsid kontrabantkauba mõistet laiendada kõikidele kaupadele ning keelata seega erapooletutele riikidele üldse ära kaubandamise sõdivate riikidega. Erapooletud riigid aga on püüdnud arendada vaba kauba mõistet, mis ei kuulu konfiskatsioonile.

Vahemereõiguse sarjas püüdis Consolato del mare teha vahet vaba- ja kontrabantkauba vahel laeva järgi. Ta määras, et vaba kaup saab olla vaid erapooletul laeval ("frei Schiff, frei Gut"). Mainitud põhimõtet tunnustas Hollandi ja Inglismaa⁶²⁾. Piip, op.cit., lk.310.

kui suuremad meririigid. Peterburi deklaratsiooniga 11.märtsist 1780.a. kehtestataksegi see põhimõtte. Deklaratsiooni art. 2 määrab, et kaubad, mis on sõdivate riikide alamate päralt, on vabad erapooletul laeval, arvatud välja kontrabantkaubad ⁶³⁾.

Prantslased rakendasid teise põhimõtte kontrabantkaupade eristamiseks vabadest kaupadest. Kui enne tehti vahet laeva järgi, teeb "Ordonnance de la marine" vahet kaupade järgi ⁶⁴⁾. Mitte iga kaup ei kuulu konfiskatsioonile, mis asub vaenlase laeval, samuti ei saa pidada vabaks igasugust kaupa, mis asub erapooletul laeval. Vaba kaup on ikka see, mis kuidagi ei aita kaasa otseselt sõjapidamisele. Kaubad mis on määratud sõjapidamiseks või võivad selleks kasutada, on keelatud kaubad.

Viimatimainitud põhimõtet tunnustati 16.apr. 1856.a. rariisi mereõiguse deklaratsioonis, kus

63). Peterburi 1780.a. deklaratsiooni art.2.

64). Ordonnance de la marine 1681.a.

määratakse, et erapooletu lipp katab vaenulist kauppa, arvatud välja sõjakontraband. Teiselt poolt aga on erapooletu riigi kaup vaba vaenulisel laeval, kui see pole kontraband.⁶⁵⁾ Teoorias märkis seda põhimõtet ära juba Grotius oma töödes. Ta väitis, et kaup, mis on otseselt kasutatav sõjapidamiseks, nagu püssirohi jne., kuulub kontrabandi mõistesse. Need esemed, mida ei kasutada sõjaliseks otstarbeks, osutuvad vabadeks kaupadeks.

Kuni Londoni 1909.a. merideklaratsioonini polnud sätteid selle kohta, mida pidada kontrabandiks ja mida vabaks kaubaks. Alles Londoni deklaratsioon püüab loendada kaupu, mida peetakse kontrabandiks ja mida mitte.

Deklaratsioon jagab kaubad kolmeks: 1) absoluutne kontraband 2) suhteline kontraband ja 3) vabad kaubad⁶⁶⁾. Esimesse kuuluvad igasugused relvad, nende osad, sõjas kasutatavad veoloomad, hobuseriis-

65). Pariisi 16.apr.1856.a. merideklaratsioon art.2 ja 3.

66). Londoni 26.veebr.1909.a. merideklaratsioon art. 22,24 ja 27.

tad jne. Teisse mahuvad, näiteks loomatoit, riided, jalanõud jne. Kõik ülejäänud, mida ei peeta ei absoluutseks ega ka suhteliseks kontrabandiks, on vaba kaup. Kaupu võib ühest kategooriast üle kanda teisse, kuid sellest tuleb teatada teiste riikide valitsustele.⁶⁷⁾

Vabaks kaubaks loeb Londoni deklaratsioon toorest puuvilla, villa, pähklaid, klaasi, paberit, ehtesaju jne. See jaotus ei vasta enam ajanõuetele ning näib osutuvat vananenuks. Nimelt osutub puuvill, kautšuk jne. kaasajal vajaliseks sõjatarbeks. Seepärast on raske nõuda sõdijatelt, et nad peaksid pidama kinni deklaratsiooni nõuetest. Tegelikult polegi ka deklaratsioonist kinnipeetud. Juba enne Ilmasõda kuulutati puuvill absoluutseks kontrabandiks, sest temast valmistati lõhkeainet. Sõjaväitel deklareerisid sõdijad, et nad ei käitu deklaratsiooni sätete järgi kaupade liigitamisel kont-

67). Londoni deklarats. art. 25,25.

raband ja vabaks kaubaks. Nii on Londoni deklaratsioon kaupade liigitamise küsimuses aegunud ning vajaks revideerimist ning uut sättimist.

Laeva suuna määrajaks loetakse sihtsadamat, mis on laevapaberites märgitud. Kontrabandkaubad kuuluvad konfiskatsioonile, samuti ka laev, kui kontrabandkaup moodustab ühe poole kõigest koormast kas väärtuse, kaalu või veoraha järgi.⁶⁸⁾

Kontrabandimõistesse mahutatakse ka teened, mida erapooletu sooritab ühe sõdiva riigi kasuks, näiteks toimetab edasi teateid, transpordib vaenlase sõjaväge jne. Samastel juhtudel kuulub laev konfiskatsioonile üldalustel. Selliseid teeneid kutsetakse quasi kontrabandiks.⁶⁹⁾

Merisõjas kinnivõetud laeva ja laadungit nimetatakse priisiks. Priiside konfiskatsioon tuleb lahendada ning otsustada priisikohtus. Tavaliselt on igal riigil oma priisikohus, kelle pädevusse

68). Londoni deklarats. art. 40.

69). Piip, op. cit., lk. 312.

kuulub priiside üle otsustamine.

Haagi II rahukonverentsil võeti vastu konventsioon rahvusvahelise priisikohtu loomiseks. Seda konventsiooni ei ratifitseerinud isegi need riigid, kes konventsioonile alla kirjutasid. Nii on jäänud rahvusvaheline priisikohus vaid ideeks, mille teostumine võib toimuda tulevikus. Haagi priisikohtu kavas oli lubatud pääle riikide kohtusse pöörduda ka eraisikutel, kes sõja toimet on kannatanud.

§ 5. Erapooletus maasõjas. Õigused ja kohused.

Erapooletus maasõjas on üldjoontes rajatud samadele põhimõtetele nagu meiegi erapooletus. Siingi peavad erapooletud riigid hoiduma abistamast ning toetamast sõdijaid riike sõjapidamisel. Erapooletu peab kohtlema mõlemaid sõdijaid ühesarnaselt. Pole lubatud eelistada ühte sõdijat teisele.

Kehtiv erapooletusseadus ei sisalda peaaegu mingisuguseid sätteid maaerapooletuse kohta, seejärel tuleb siin talitada üldkohuslike rahvusvahelise erapooletusnormide kohaselt.

Erapooletusest tulenevaid õigusi ja kohuseid võidakse võtta kokku järgnevalt: 1) erapooletud ei või mingit toetust anda sõdijaile, kuid sõdijad seevastu ei või rikkuda erapooletu õigusi, eriti hoiduma tungimast erapooletu territooriumile ⁷⁰⁾. Selles suhtes on erapooletute õigused ja kohused vastastikku sõltuvad. 2) Sõdijad kohustuvad asjatult mitte takistama erapooletute kaubandust, kuid selle vastukaaluks on sõdival riigil erapooletuse rikku- mise korral õigus erapooletute riikide kodanikud kontrabandi vedavaid või blokaadi rikkuvaid laevu ja nende lasti kinni võtta ning konfiskeerida ilma, et erapooletud riigid võiksid selle vastu protesti- da.

Normatiivseks allikaks erapooletuse sättimisel

70). EKS. § 11 ja 9.

maasõjas tuleb pidada Haagi 1907.a. viiendat konventsiooni. Konventsiooni art. 1 määrab, et erapooletute riikide territoorium on puutumata. Sõdijad ei tohi läbi viia üle erapooletu riigi territooriumi sõjavägesid, saadetisi, ei laske ega ka sõjamoona.⁷¹⁾

Kehtiv erapooletusseadus keelab sõdivatel riikidel muuta Eesti territooriumi sõjalise tegevuse baasiks oma vastase vastu⁷²⁾. Siin võib tekkida küsimus, kas Nõukogude Liit võib kasutada Eestis asuvaid baase sõjalise tegevuse arendamiseks vaenlase vastu. Kehtiva seaduse sisu järgi näib osutuvat see lubamatuks. Baaside maaala, mis renditud Nõukogude Liidule, on ikka Eesti territoorium ning jääb selleks. Kui nendest baasidest arendada vaenulist tegevust, osutuks see erapooletuse rikkumiseks. Teiselt poolt võib tekkida omakorda küsimus, kas seda saab pidada erapooletuse rikkumiseks,

71). Haagi 1907.a. viies konventsioon art. 2.

72). EKS. § 11.

kui riik, kellega on Nõukogude Liit sõjajalal, võib pommitada Eestis asuvaid baase. Kas see pole Eesti territooriumi puutumatus rikkumine?

Kehtiva erapooletusseaduse § 9 alusel pole lubatud Eesti territooriumi piires sooritada ühtegi sõjalist toimingut. Selle järgi tuleks pidada erapooletuse rikkumiseks, kui vaenlane peaks meie territooriumil sooritama sõjalisi aktsioone Nõukogude baaside suhtes. Kuid teiselt poolt ei võiks kuidagi sõdijat takistada vaenlase sõjalisi jõude pommitamast või mõnda teisi sõjavahendeid tarvitamast. Seega võib selles asjas tekkida keerukaid olukordi.

Et vältida rahvusvahelisi arusaamatusi, tuleks asuda seisukohale, et baaside maaala kui ka sadamad on Eesti territoorium. Nõukogude Vene võib neid kasutada erileppe alusel. Kohtadest, kust pole eraldatud kindlapiirilisi maaalaid baasideks, ei tohiks arendada sõjalist tegevust vaenlase vastu. Sääal, kus baasideks on eraldatud kindlapiirilisi

ne maaala, on võimalik sõjatoiminguid sooritada, kuid see ei tohi kuidagi kahjustada Eesti suverääniteeti. Baasisid on näiteks võimalik pommitada, kuid ei võiks vallutada, sest see osutuks Eesti suveräänsuse rikkumiseks.

Sõdivatel riikidel ja nende teenistuses seisvatel isikutel on keelatud ehitada või kasutada Eesti territooriumil raadiojaamu ja igasuguseid muid seadeldisi, mis on määratud ühenduse pidamiseks maa-, mere- või õhujõududega. ⁷³⁾ Samuti ei või nad kasutada Eesti territooriumil oma liikuvaid raadiojaamu, kuulugu või ärgu kuulugu nad sõjajõududele teadete saatmiseks, arvatud välja hädaohu korral või ühenduse pidamiseks. Eesti ametvõimudega Eesti mandri- või rannikuraadiojaama või Eesti laevastiku kuuluval laeval asetseva raadiojaama vahendusel. ⁷⁴⁾

Merel ei tohi sõdijad rikkuda Eesti kaableid, mis ühendavad erapooletuid riike. Ainult neid kaab-

73). EKS. § 12. Võrdle ka Haagi 1907.a. V konv. art. 3.

74). EKS. § 12.

leid võidakse rikkuda, mis ühendavad ühte sõdivat riiki.

Eesti territooriumil ei tohi sõdijad riigid⁷⁵⁾ formeerida väeosi ega luua rekrea^uteerimisbüroosid. Kuid Eesti pole kohustatud tõkestama, et ta kodanikud⁷⁶⁾ lähevad ühe sõdija poole teenistusse. Relvade saatmine sõdija riigile pole lubatud. Erapooletu riik aga pole kohustatud takistama, et mõnele sõdijale riigile müüakse esemeid, mis võivad osutada sõjapidamisetarbeks.⁷⁷⁾

Ei või pidada vaenulikuks aktiks ega erapooletuse rikkumiseks, kui erapooletu riik neutraliteedi rikkumise vältimiseks kasutab kas või sõjariistus⁷⁸⁾ aktsiooni.

Erapooletu riigi territoorium võib olla pelgupaigaks sõdijale. Juhul, kui sõdijad tulevad neut-

75). Haagi 1907.a. V konv. art. 4.

76). Haagi 1907.a. V konv. art. 6.

77). Haagi 1907.a. V konv. art. 7.

78). Haagi 1907.a. V konv. art. 10.

raalriigi territooriumile, tulevad nii üksikud väeosad kui ka sõdurid kohe desarmeerida. Sõjavangid, mis nende poolt erapooletule pinnale kaasa on toodud, tulevad kohe vabastada. Erapooletu riik kohustub nad paigutama võimalikult kaugemale sõjapiirkonnast ning hoolitsema selle eest, et nad ei saaks minna tagasi. Ta võib neid pidada kinni nii kindlustes kui ka laagrites. Ohvitsere võidakse vabastada ausõna vastu, et nad ei lahkuks enne sõja lõpu erapooletu riigi territooriumilt.

Nii sõjaväeosi kui ka üksikuid sõjaväelasi, kes tulnud erapooletule pinnale, peab ülal erapooletu riik. Pärast rahuleppe sõlmimist saadetakse kinnipeetud väeosad kui ka üksikud sõjaväelased tagasi. Kulud, mis ülalpidamiseks seonduvad, kannab see riik, kelle sõjaväkke sõdurid kuulusid.

Erapooletu riigi kodanikke loetakse neutraalisikuteks. Nendele kuuluvad kõik õigused, mis kuuluvad erapooletu riigi kodanikele. Kuid, kui neut-

raalisik astub vaenlase väkke, minetab ta kõik neutraalisiku õigused.

Erapooletu riik võib lubada oma territooriumil vedada vaenulise poole haavatuid ja haigeid. Kuid sääljures ei tohi rongidel ega teistel veokitel, kus asuvad haavatud ja haiged, vedada ei sõjapersonali ega ka sõjamaterjali. Et selle reegli vastu ei eksitaks, kohustub erapooletu riik teostama kontrolli ning kõigi võimalikkude vahenditega tõkestama.⁷⁹⁾

Haavatuid ja haigeid, kes eelmainitud tingimustel on toodud erapooleturiigi pinnale ühe sõdija poolt, peab erapooletu poolt nii, et nad ei saa võtta uuesti osa sõjategevusest.

Haavatute ja haigetega käitumisel peab erapooletu riik toimima Genfi 1864.a. ja järgnevate konventsioonide kohaselt.⁸⁰⁾

Raudteematerjali, mis tuleb erapooletu riigi territooriumilt ning kuulub neile riikidele, era-

79). Haagi 1907.a. V konv. art. 14.

80). Haagi 1907.a. V konv. art. 15.

seltsidele või eraisikutele, ei või sõdija riik rekvireerida ega tarvitada midu, kui vaid juhul ja määral, mida nõuab äärmine tarvidus. Niipea, kui see vähegi võimalik, tuleb raudteematerjal saata tagasi algmaale.⁸¹⁾

Erapooletul riigil on õigus pidada kinni vajaduse korral vastavas hulgas materjali, mis saabub vaenlase maalt. Materjali kasutamise eest peab ta su maksma nii sõdija riik kui ka erapooletu, kes seda kasutas.

Nagu ülal mainitud, võib erapooletu riik enne erapooletusõiguse kehtestamist otsustada, kas ta üldse laseb sõdijaid enda territooriumile või ei. Kui ta peaks küsimuse lahendama jaatavalt, tuleb silmas pidada ka rahvusvahelisi üldkohuslikke norme erapooletuse kohta.

§ 6. Erapooletus õhusõjas.

Õhusõda on viimaseaja saavutis, seepärast

81). Haagi 1907.a. V konv. art. 19.

puuduvad ka normid õhusõja reguleerimiseks. Alles viimasel ajal on riikide seadusandlused kujundanud norme ka õhusõja erapooletuse kohta. Üldkonventsioone aga siiski pole õhusõja reguleerimiseks.

Üldiselt tuleb ka õhusõda painutada samadele üldprintsipiipidele, millele allutatakse maa- ja merisõda. Siingi jäävad kehtima samad alusmõtted, mis mujalgi.

Kehtivas erapooletusõiguses leidub rida sätteid erapooletuse kohta. Erapooletusseadus keelab sõdivate riikide õhusõidukitel tulla Eesti territooriumile, arvatud välja õhuambulantsid ja sõjalaevadel transporditavad õhusõidukid. Nii ei luba kehtiv seadus sõjaväeõhusõidukitel üldse tulla Eesti territooriumile.

Õhusõidukitel, mida transporditakse laevadel, on keelatud lahkuda laevalt sel ajal, kui laev viib Eesti territoriaalvetes.

Sõdivate riikide sõjaväeõhusõidukid on kohus-

tatud austama Eesti suveräänseid õigusi ning hoidu-
ma toimingutest, mis kuidagi riivaks ta erapooletust.⁸³⁾

Eesti territooriumil on keelatud igasugune sõjaline akt, säälhulgas ka õhusõidukite kinnipidamine, läbiotsimine ning vallutamine, olgu need õhusõidukid sõdiva poole või erapooletu riigi omad. Iga õhusõiduk, mis on Eesti territooriumi piires vallutatud, tuleb kohe vabastada koos juhtkonna, mees-⁸⁴⁾konna ja laadungiga.

Ohuliiklusel, niivõrra kui see on lubatud Eesti territooriumil, tuleb käituda tervishoiu- ja ohuliiklusnormide kohaselt.

Eesti territooriumil ei saa sõdija riik luua õhusõidubaase sõjalise sihiga.⁸⁵⁾ Samuti pole lubatud asutada raadiojaamu ühenduse pidamiseks õhusõjajõududega (§ 12).

Keegi ei tohi teha Eesti territooriumil vaatlusi mõnelt õhusõidukilt või koguda andmeid sõdiva

83). EKS. § 9.

84). ibid.

85). EKS. § 11.

riigi kaitsejõu liikumisist, operatsioonidest või kaitsetööst, sihiga saadud informatsiooni edasi anda sõdivale poolele.⁸⁶⁾

Õhusõidukitel, mis ilmselt sõidavad selle sihiga, et varustada sõdivate riikide sõjajõudusid kütteainega või muu moonaga, on keelatud Eesti territooriumil kütteainet või muud moona peale võtta suuremal hulgal, kui see on vajalik nende eneste tarbeks.

Kui õhusõiduk on sellises seisundis, et ta võiks sooritada õhurünnakut ühe sõdiva poole vastu ning võib eeldada, et ta seda võiks üritada, ei tohi üldse Eesti territooriumilt lahkuda.⁸⁷⁾ Ka sel juhul on lahkumine keelatud, kui sõiduk veab kaasa endaga seadeldisi või materjali, mille kasutamine võimaldab tal rünnaku üritamist. Muidugi peab siinjuures asioludest ilmnema, et õhusõidukilt võib tõepoolest eeldada rünnakut. Sarnase õhusõiduki suhtes see kehtiv pole, mille suhtes ei saaks eeldada rünnaku üritamist.

86). EKS. § 13.

87). EKS. § 15.

õiguse Eesti territooriumil on keelatud õhusõiduki-
tel sooritada selliseid töid, mille sihiks on ette
valmistada väljasõite rünnakuteks. ⁸⁸⁾ Siingi võib
tekkida küsimus, kas Eesti on kohustatud tõkestama
Nõukogude Liitu sooritamast õhuründeid Eesti terri-
tooriumil asuvatest baasidest. Seaduse otsese tõl-
genduse järgi näib see nagu oleks Eestile kohuslik.
Kuid teiselt poolt tuleks arvestada sellega, et era-
pooletuse normid käsitlevad ikka vaid selliseid baase
ja tugipunkte, mis loodud vaid ad hoc juhuks. Nõuko-
gude Liidu baasid on aga ette nähtud kindlaks ajaks.
Seega võiks nende suhtes rakendada erikorda, kuigi
see seisukoht on väga vaieldav.

Üldse õhuerapooletuse suhtes tuleb käituda
eestkätt nende normide järgi, mis antud otse õhuera-
pooletuse jaoks. Viimaste puududes aga tuleb rakenda-
da subsidiaarselt nii maa- kui ka merierapooletuse
norme üldalustel.